

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.с.н. Цветан Първанов Давидков
(Софийски университет „Свети Климент Охридски“)

на дисертационния труд УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА В ТЪРГОВСКАТА
ДЕЙНОСТ

Автор: Нора Владимирова Тинева; научен ръководител доцент д-р Бисер
Петков

Рецензията се изготвя въз основа на Заповед № 1133/19.04.2024 г. на Заместник-ректора по НИД на УНСС за утвърждаване на научно жури и решение на научното жури (Протокол 43/25.04.2024 г.). Рецензираният текст е дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен «доктор» по ПН 3.8 Икономика (Икономика и управление на търговията).

Кратко представяне на дисертанта. Г-жа Нора Владимирова Тинева е задочен докторант към катедра „Икономика на търговията“ (УНСС). Тя е изпълнила в пълен обем изискванията на докторската програма „Икономика и управление (търговия)“. Въз основа на решение на катедра «Икономика на търговията» дисертацията е насочена за публична защита. Всички процедурни изисквания, свързани с публичната защита на дисертационния труд, са изпълнени коректно.

Докторантката е възпитаник на УНСС (бакалавър по „Икономика на търговията“; 2013). С двойна магистратура (УНСС – Нотингам Трент Юнивърсити (2015) и друга магистратура – по Бизнес администрация (университет IAE Gustave Eiffel, Париж; 2017). Международният ѝ опит се допълва от различни пътувания по програма „Еразъм“. Г-жа Н. Тинева има професионален опит като стажант във фирма за недвижими имоти; а така също като счетоводител. Участвала е и в други професионални мрежи и дейности. Посочените факти от професионалната автобиография на кандидата / кандидатката са предпоставка за успешно справяне със задачите на докторантурата.

Описание и оценка на дисертационния труд. Дисертацията е разработен в обем 220 страници. Структурирана е, както следва: Увод (с. 4 – 9); Първа глава: СЪЩНОСТ, ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА, КЛАСИФИКАЦИЯ И ИЗМЕРВАНЕ НА РИСКА НА ТЪРГОВСКАТА ДЕЙНОСТ (10 – 72); Втора глава: МЕТОДИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА РИСКА НА ТЪРГОВСКАТА ФИРМА (73 – 121); Трета глава: ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ НА АДАПТИРАНА МЕТОДИКА НА АЛТМАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА В ТЪРГОВСКАТА ФИРМА (122 – 168); Заключение (169 – 171). Използвани информационни източници (172 – 177). Налични са четири приложения, както следва: Приложение 1 – Въпросник за набиране на първични емпирични данни; Приложение 2 – Отговори на експертите в проучването; Приложение 3 – Финансови отчети; Приложение 4 – Логически правила на езиковия модел на Мамдани. Така описаната структура е класическа за жанра докторска дисертация – тя дава възможност за пълноценно разгръщане на съдържанието и проследяване логиката на дисертационното дирене. Основни ключове за конкретизиране на съдържанието са следните: Глава I – характеристика и класификация на риска; етапи на управление на риска; аспекти на ликвидния риск и риска от неплатежоспособност; управление на рисковете в предприятието/ търговската фирма... Глава II – методи за оценка на риска от неплатежоспособност; общо описание на методиката за управление на риска (УР); инструментариум от експертни методи за оценка на сложни системи; инструментариум от статистически методи за моделиране. Глава III – постановка на изследването; набиране на данни; предварителна обработка на данните; моделиране; валидиране; анализ на резултатите.

Общата ми оценка за дисертационния труд е положителна. Аргументи:

- Темата, несъмнено, е актуална – поради значимостта ѝ за бизнеса (в частност за търговията) бих я отнесем към „вечните теми“. Но развитието на парадигмите и инструментите за управление на риска, сложността и динамиката на средата, кризите (2008 и сл.; КОВИД-19; войни; миграция и др.) отново и отново изискват темата да се актуализира – съответно на бизнеса да се предоставят работещи инструменти. Ясно е заявено, че управлението на риска е ключов стратегически въпрос.
- Изследователският проблем е формулиран ясно: *„необходимост от повишаване на ефективността на управлението на рисковете, които*

съпътстват осъществяването на търговската дейност.“ (с. 6). Налице е добре определен „фокус“: финансовият риск (в частност от неплатежоспособност). Целта на дисертационното дирене е „...*усъвършенстване на управлението на риска чрез разработване на методика за успешно оценяване и управление на риска... и по този начин предприемане на ефективни дейности и пътища за намаляване на риска, застрашаващ търговското дружество.*“ (с. 7)

- Тезата и хипотезата са разбираеми - хипотезата може да се формулира по-точно – като обосновано предположение (а не като „закана“) (с. 6 – 7).
- Авторката изгражда систематично – логически обосновано – защитимо „конструкцията“ на текста. Това е видно от формулираните задачи (с. 7), които, в своята свързаност, дават представа за изследователската стратегия.
- Набора от подходи и методи е изявен систематично (с. 8) и може да бъде защитен. Изявени са ограничителните условия (с. 9) – те могат да бъдат структурирани и представени по групи.
- В първа глава се въвежда необходимият теоретико-категориен апарат, въз основа на който се разгръща изследването. Текстът в тази глава е написан културно. Използван е солиден корпус от информационни източници. С източниците се работи целенасочено и коректно. Фигурите в тази глава допринасят за по-добро разбиране на текста и очертаване на ключови рубрики.
- Във втора глава *ориентацията към метода на Алтман* е добре обоснована (с. 78 и сл.). Като обща логика е следван подходът от по-общо към по-частно: методи за оценка на риска от неплатежоспособност – общо описание на методиката за управление на риска – инструментариум от експертни методи за оценка на сложни системи – инструментариум от статистически методи за моделиране. Резултатът е добре структурирана методика, която показва ясно как и защо се набират емпирични данни; как се обработват и интерпретират.
- В глава III също е следвана ясна логика и стратегия. Като следва представената в глава II методика, авторката показва – стъпка по стъпка – как се генерират и обработват данните. Резултатът е анализ в четири разреза, въз основа на които са очертани рискови профили на осемте изследвани фирми. Резултатът е добре защитен. Предвид значимостта на

получените резултати, те могат да бъдат обсъдени по-обстойно и цялостно.

Оценка на научните приноси. Авторката формулира претенцията си за приноси в пет точки. При все че изследването на специализираната литература – дефинициите – класификациите – систематичното представяне на риска от неплатежоспособност и несъстоятелност са на добро равнище, трудно биха могли да се оценят като самостоятелен принос – те са по-скоро предпоставка и солидна основа за същинското дисертационно изследване (точка 1). Описаните в т. 2, 3, 4 методологически и методически „завоевания“ могат да бъдат приети (оригинална методика на проучването въз основа на нов методологичен подход и аналитичен инструментариум за изучаване на конкретни икономически явления; адаптиран модел на Алтман за развиващи се икономики и търговски предприятия; метод за внедряване на езикови променливи и размита логика в експертни оценки – чрез метода се постига по-точно пренасяне на контекста и познанието на експертите (особено в ситуации с висока степен на неопределеност и субективизъм). Тази група приноси бих определил като развитие на методологията и методиката за нуждите на конкретен клас изследвания – те имат както теоретико-методологическа и методическа стойност, така и практико-приложна значимост. Апробирането на методиката (т. 5) следва да се разглежда като необходимо продължение на посоченото в т. 2, 3, 4 и показва (доказва), че методиката работи; тя може да бъде използвана от търговските мениджъри за непосредствени практически нужди. Описаните приноси са напълно достатъчни като аргумент за високата положителна оценка за дисертационния труд.

Тук бих желал да изясня следният въпрос: във формулировката на принос № 4 е записано следното: „Този метод позволява по-точното пренасяне на контекста и познанието на експертите при настройка на оценките, особено в ситуации с висока степен на неопределеност и субективизъм (подчертаното мое – ЦД).“ От контекста оставам с усещането, че под субективизъм се разбира изкривена, неадекватна преценка на оценявания субект. Но доколкото оценява единствено и само субектът, всяко познание е „субективно оцветено“. Тогава кое да наричаме субективизъм? Какво е неговото отрицание – може би обективна оценка? Къде минава границата между едното и другото?

Автореферат. Като цяло авторефератът представя адекватно цялостния дисертационен труд. Добра практика е в автореферата да се показва цялостната

структура и съдържание на дисертационния труд – това повишава неговата информативност.

Публикации. По темата на дисертацията са представени 4 публикации. От тях три са на български език; една – на английски. Г-жа Нора Тинева е едноличен автор на всички публикации. Запознаването с публикациите дава основание да се направят следните констатации и изводи: а) публикуваните текстове са достатъчни и покриват изискванията за публикационна активност; б) публикациите представят съществени страни и резултати от дисертационното изследване; в) публикувани са в подходящи издания. Публикациите логично са от периода 2020 – 2023 г. – завършващата фаза от подготовката на дисертацията. От публикациите е видно, че г-жа Нора Тинева е изградила добри умения за подготовка и представяне на научен текст. В по-нататъшната си работа тя има възможност да публикува в издания, които ще дадат възможност нейните резултати да стигнат до по-широка и взискателна публика и да получат по-строга научна оценка.

Критични бележки и препоръки. Дискусия. Към текста нямам принципи бележки и препоръки. Възможности за подобряване виждам във връзка със стила на изказ и езика (точност на изказа; използване без нужда на чуждици; използване на специфични термини без пояснение и др. - тези бележки ще споделя лично с г-жа Нора Тинева).

Лични впечатления. Не познавам лично докторантката. Впечатленията ми са опосредствани от нейното CV, текста на дисертацията и публикациите, които рецензирам. Впечатленията ми са положителни.

Заключение. Посоченото по-горе дава достатъчно основания да се направят следните изводи: докторант Нора Владимировна Тинева е изпълнила всички необходими изисквания за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по ПН 3.8 Икономика (Икономика и управление на търговията), а именно:

- Дисертантът притежава ОКС „Магистър“ и отговаря на минималните национални изисквания чл. 26 (1) от ЗРАСРБ;
- Дисертантът е представил дисертационен труд, който съдържа научни и научно-приложни резултати – те могат да бъдат оценени като оригинален принос в науката.

- Дисертационният труд показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания в областта на изследването; той е способен да осъществява самостоятелни научни изследвания при високи стандарти.

Всичко това ми дава основание да потвърдя цялостна си положителна оценка за дисертационния труд и дейността на докторанта и да препоръчам на колегата Нора Владимирова Тинева да бъде присъдена ОНС „Доктор“ по ПН 3.8 Икономика (Икономика и управление на търговията). Самият аз ще подкрепя такова решение.

Желая успех на г-жа Нора Тинева и научния ѝ ръководител доцент д-р Бисер Петков.

София, 30 май 2024

Проф. д.с.н. Цветан Давидков